

O suponi in spregi po novem obč. imovinskem zakoniku za kneževino Črnogoro.

(Konec.)

„Supona je, kad nekoliko kuća svoju životinju ili dio nje izmiješaju, pa razdijelivši je na struke (mlad, ovce, koze, volove itd.), svakoj struci postave po pastira, te ih sve ujedno otpreme na pašu, gdje sav gnoj od pomiješane stoke biva za suponičku zajednicu“ (čl. 892).

Supona je torej „societas“, kateri je namen vkupna paša in vkupna poraba gnoja pašujočih se živalij.

Supona je odnošaj, lasten jedino le črnogorskemu narodu, ter ni navedena v Bogišićevem „Zborniku“. — Tudi v „Riečniku“ Vuka Karadžića ni „supone“, pač se pa nahaja beseda „supojnik“, katero Vuk tako tolmači:

„Supojnik je u Boci Kotorskoj, koji š njima zajedno stoku pase i poji; u Crnoj G. i okolicama velika je nevolja ljeti za pojenje stoke; kadšto tjeraju stoku na vode na turskoj zemlji, pa se jedan s Turcima bje, dok drugi za njima stoku poju“. —

A. Shek pravi, da je Vuk pišoč „supojnik“ smatral to besedo prihajajočo od „supojiti“ (sonapajati), ali da to težko velja, treba bi temveč pisati „supônik“. Izraz „supojnik“ se tudi ni dobro razlagal, ker je „supona“ običaj, kakor je kodifikovan uprav v novem črnogorskem zakoniku.

Na Hrvaškem, v Slavoniji, v Bosni in Hercegovini ne poznajo supone. —

Črnogorski zakonik razpravlja o suponi v čl. 442. do 445. Ker je pa supona prava družba (udruga, orta kluk) uporabljati je pri njej tudi določila čl. 418. do 441. in čl. 885. in n. „O prostoj udrugi“. — Udrugo je treba razločevati od „društva imaoniku“ (čl. 723. in n.).

Supona hoče — če se ne dogovori izrecno kaj drugega (čl. 442. in 418.) — doseči le vkupnost paše in gnoja, vsi drugi pridelki pa, kakor mleko, mladiči itd., gredo lastniku dotične v supono dane živali. Gnoj razdeli se mej suponike po dogovoru ali, če o tem ni bilo pogodbe, po krajevnem običaji. — Gotovo bode tu imel veljavo tudi čl. 430., ki subsidijarno določuje, da se pri razdelitvi dobička ne gleda na visokost društveniških vlog, temveč domneva se, da so vsi društveniki enakih pravic.¹⁾

Suponiki razpolagati pa morejo z vkupnim gnojem tudi tako, da gnoje ž njim polja. Potem se razdele na enak način mej zadružnike poljski pridelki, tako da se torej nadaljuje vkupnost paše in gnoja na z gnojem dosežene poljske pridelke.

Pri nas se sicer tudi prigodi — posebno na Gorenjskih planinah, da združi nekaj gospodarjev — ali cela vas svojo živino ter jo goni na vkupno pašo, — a to nima nobenega posebnega pravnega pomena razun morebiti, če sklenejo gospodarji, da spečajo na vkupen račun pridelke svoje živinoreje, mleko, sir, surovo maslo itd., kakor na pr. mlekarske in sirarske zadruga sosebno v Bohinji.²⁾

Za gnoj se pa — kolikor je meni znano — navadno ne brigajo posebno³⁾ — ker nima gnoj, ki se je pridobil na pašnikih, pri nas vsled različnih poljskih razmer tolike važnosti, kakor uprav v Črni gori.

Supona razločuje se torej bistveno od vkupne paše ali od omenjenih zadrug. Združiti na omenjeni način svojo žival zamorejo posamezniki, ter tudi cele „kuće“. Važna je pa kakovost društvenika v slučajih, če umre ali pa če neha biti popolnoma svoje-

¹⁾ Cf. § 1193. avst. obč. drž. zak., čl. 1853. Code Nap. in L. 29. D. 17.2.

²⁾ V Bohinji imajo zadružniki in nezadružniki svojo živino sedaj še na vkupni paši. Sir, mleko itd. prodaja predstojnik mlekarske zadruge, kateri položi ob letu račun o troških in dohodkih ter razdeli dobiček med zadružnike po tem, kolikor je vsaki oddal mleka v vkupnost. Mleko se pa vsakokrat za vsakega družbenika, čigar je, posebej odtehta na mlekarski tehtnici. — V zadrugo se dajo navadno samo krave, a vsprejemajo se tudi ovce in koze, kakor to nanese pri posameznih posestnikih. — Bohinjske zadruga niso registrirane v smislu zakona z dne 9. aprila 1873, št. 70. drž. zak.

³⁾ Na primer v Bohinji ostane gnoj na skupni paši tam, kjer je. Šele lansko leto je Bistriška zadruga raznosila gnoj v planini po lepem svetu.

lasten. V teh slučajih neha namreč družba, če je bil posameznik člen družbe in se ni izrecno dogovorilo kaj družega. Če je pa bil društvenik „kučin starješina“ (pater familias) ali pa „prosti kućanin“ ter se da iz pogodbe same ali pa iz okolnosti posneti, da je stopil v družbo le v imenu „kuće“, potem ne preneha udruga, ako imenuje kuća drugega člana mesto dosedanjega (čl. 441).

Kar se tiče časa, za kateri se sklepa take pogodbe, menim, leži uže v stvari sami, da se sklene le za gotovo pašno dobo (čl. 436.). Društveniki ne smejo zahtevati razrušitev, predno ta čas ne preteče, izvzemši slučaj važnih razlogov. Sicer pa tudi tu ne sme društvenik izstopiti „u nevrijeme ili radi kakve zle lukavštine“ (čl. 438. in 891.), sicer je odgovoren za posledice svojega ravnanja.

Ako izstopi le jeden član, neha družba. Društveniki, ki ostanejo v zvezi, ustanovili so novo družbo (čl. 439.).

Kakor hitro se je sklenila udruga za gotovo, ne sme se brez dovoljenja vseh društvenikov vsprejeti nov ud.

V svoj delež pa sme sicer vsakdo vsprejeti tretjo osebo, ali pa njej odstopiti vse svoje pravice; vender pa ne postane tretji s tem pravi društvenik (čl. 420. socius admissus).

Vsaki v suponi združeni stroki se da poseben pastir. Pastir ne briga supone prav nič; plačevati ga morajo osebe, ki so ga najele. Čestokrat seveda pripetilo se bo, da najame po več gospodarjev (kuć) skupaj pastirje.

Tudi druge potrebe mora vsakdo svoji živini sam priskrbeti. Zanimivo je, da določuje zakon izrecno gledé soli, da jo mora vsak lastnik izročiti pastirju, kolikor je je potreba za njegovo živino. Če bi tega pravočasno ne storil, tako, da jo priskrbi pastir ali njegova kuća, mora jo društvenik plačati in vrh tega povrniti vso provzročeno škodo.

Če se pripeti pri suponi vsled ravnanja ali zamude društvenikov posebna škoda, veljajo glede odškodovanja predpisi čl. 540. in n., oz. 570. in n. —

Drugi pravni odnošaj je „sprega“ (čl. 446. do 456. in 893.). Tudi ona je družba (udruga, ortakluk), v kateri se dogovori dvojica ali več oseb, da združijo svojo živino, osobito vole „radi

zajedničkog oranja zemaljâ svijeh sprežnika ili radi drugih zajedničkih poslova podobne vrste“.

Pri južnih Slovanih treba je namreč radi posebnih poljskih razmer nekaterikrat, da se vpreže v plug po več volov. Da celo pri nas na Notranjskem sem imel večkrat priliko opazovati, da se je oralo s štirimi voli ali še s petero. Dalje se mora polje hitro orati, tako da dela nekaterikrat na jednom polji več nego jeden plug. Na pr. v srednji Hercegovini, kjer so velika polja, treba je pri oranji do 8 volov.¹⁾

Sprega, ki odgovarja tem razmeram, ni samo pri Črnogorcih, temveč pri vseh Jugoslovanih običajna. „Zbornik“ govori o njej na str. 489. in 490.

V Črni gori imenujejo se ljudje, ki stopijo v tako zvezo „sprežnici“ ali „supružnici“. V Hercegovini poišče si vsaka zadruha, ki ima manj kakor 8 volov „suveznika“. V kraljevini srbski nahaja se izraz „sprežnik“. — Po „Zborniku“ ni sprege v osrednji Bosni. G. Shek pa mi zagotavlja, da se nahaja v Bosni in Hercegovini sprega in sicer ravno tako, kakor jo urejuje črnogorski zakonik, ter da se imenuje ta odnošaj v nekaterih krajih „suvez“, „suzba“, a sprežnik „suznik“.

V starejših zakonikih črnogorskih ni govora ne o suponi, ne o spregi. Tudi na Hrvatskem nimajo posebnih zakonitih določil. Srbske razmere omenile se bodo pozneje. Kako je na Bulgarskem, mi ni bilo moči poizvedeti.

Ako se združijo torej voli več oseb v sprego ter se ne dogovori izrecno kaj družega, domneva se, da se bo oralo s to sprego vsa polja sprežnikov, katera se morajo orati v dotičnem letu, in sicer ne oziraje se na to, ima-li društvenik več ali manj sveta. Tudi vrsta, v kateri se bode polje oralo, dognati se sme po posebnem dogovoru. Vender pa velja navadno, da se opravlja delo po vrsti po dnevih tako, da se dela danes pri jednom, jutri pri drugem in tako naprej, dokler ni vse delo opravljeno. — Delavne dneve se določa tu po broji volov, katere je uvrstil vsak sprežnik v sprego, tako, da se na pr. pri onem, kateri je dal le jednega vola, orje le jeden dan, pri onem, ki je dal dva vola, po dva dneva itd. do konca vrste.²⁾ Potem se prične

¹⁾ Zbornik, str. 490.

²⁾ Cf. zgoraj navedeni čl. 430.

zopet pri prvem in to toliko časa, da so se obdelala vsa polja vseh sprežnikov.¹⁾

Ako se orje jednemu sprežniku več polja nego drugim, se ne da manjšemu posestniku nobene odškodnine. Orati je vse vrste polja; izjemo določuje le čl. 449., da „ne razoravajo sprežnici bez naročite pogodbe sprežnim volovima svoje ledine“.

Pri dogovoru in pogojevanji gledé sprege nahajajo se v raznih pokrajinah razne navade. Zanimiv je običaj, kateri navede „Zbornik“ iz Gradiške in Brodske polkovnije: „Ta se sprega ili bolje sklopljenje ustmenog ugovora za spregu obavlja skoro uvijek u pokladnom vremenu, i to tako, da se — poleg njihova sporazumljenja — kod jedne ali druge kuće večera spravi, na koju i kućani muški iz druge kuće pozvani budu, te se tu časte i žele u napitnicama, da sretno to delo svrše, pa da i više godina jedan drugomu vjerni ostanu, što se, žali bože, rijetko dogagja, i to najviše iz uzroka, što težake uredno ne daje ma koja stranka. Pri otoj večeri mora i pogača biti.“

Če se ni dogovorilo, doklej traja sprega, izstopiti sme vsakdo po jednomesečni napovedi, ampak samo pred začetkom nove perijode oranja. Sprega se tudi ne sme nehati, predno se ne konča ta doba (čl. 454., 438. in 891.). Ako se pa nadaljuje sprega čez dogovorjeni čas, smatrajo se tudi nadaljeване pogoje prejšnje pogodbe.

Vole krmiti in za nje skrbeti mora oni, kateremu ravno delajo in sicer na način, kakor to stori „bonus pater familias“.

Sprežniki dogovoriti se morejo tudi, da si bodo osebno pomagali „viceversa“ pri oranji s sprego. V tem slučaju ravnati se je po predpisih čl. 341.—347. („O radnji i pomoći na uzajmicu i bez uzajmice“). Po tem jih mora preskrbeti s hrano sprežnik, kateremu pomagajo. Plačilo tirjati nima nobeden pravice. Pomagač ne sme zahtevati, da mu povrne gospodar delo s tem, da dela zanj tretji osebi. Po preteku leta dnij od časa, ko se je storilo zadnje delo, zastara pravica zahtevati povratno delo itd.

Brez dovoljenja vseh sodružnikov ne sme sprežnik pomagati nesprežniku. Pri prvem prestopku te prepovedi povrniti

¹⁾ „Zbornik“, str. 489., pit. 233. Gra. Bro.

mora se povzročeno škodo. Ako se pa ponavlja ta nedostatek, sme se vrh tega nepokorni sprežnik izobčiti iz družbe.

Kar se tiče škode, določuje čl. 450., da je sprežnik, pri katerem sprega ravno dela, odgovoren ostalim za vse, kar bi se njihovim volom prigodilo po njegovi krivdi ali pa po krivdi njegove družine (čeljade).¹⁾

Plačati se mora odškodnina za „damnum emergens“ in „lucrum cessans“ (čl. 450., 923., 924., 571. in n.). Ako se pa pripeti, da pogine vol vsled naključja in brez krivde sprežnika, velja izrek: „casum sentit dominus“ (čl. 931.).²⁾ Le ako bi se zgodila taka nesreča pri delu ali pri pripravi za delo in prizadeti sprežnik ne bi mogel priskrbeti družega vola, mu morajo sosprežniki orati njegovo polje ter — ako treba — v to priskrbeti družega vola ob vkupnih troških (čl. 452.). Iz tega se da torej sklepati, da se more sploh izključiti sprežnik, če mu pogine vol ne pri delu ter tudi ne pri pripravi za delo; tudi se more to zgoditi, če noče sploh ponesrečeni sprežnik iz katerega koli vzroka priskrbeti družega vola, akoravno bi mu bilo to mogoče. Samo ob sebi je umevno, da mora tudi povrniti po njem povzročeno škodo sprežnik, pri katerem se ravno ne dela.³⁾

Tudi pri združevanju volov za druga dela ali pa pri spregi s konji itd. uporabljati se morajo tu navedeni predpisi, v kolikor je to mogoče, sicer se je pa ravnati po krajevnem običaju.⁴⁾

Konečno omeniti je še nekoliko o srbskem to stvarino (sprego) zadevajočem zakonodajstvu. — Tu je namreč velezanimivo, da ne vsebuje državljanski zakonik nobene določbe tičoč se sprege, pač pa kazenski zakonik. Po §-u 378., kaznuje se z zaporom od 1 do 3 dnij ali z 10 udarci, kdor ne izpolni dogovora s sosprežnikom v določenem času. Če se je pa prizadela vsled tega škoda, jo mora zamudnik povrniti, sicer se kaznuje z globo „od 3 evancika do 3 talira“. Zamudnik mora seveda vzlic kazni izpolniti svojo obvezo. Ako ne bi mogel sprežnik biti možbe-seda iz uvaževanja vrednih razlogov, skrbi policijsko oblastvo, da se poorje in zaseje njiva ob njegovih stroških. Če bi pa

¹⁾ Čl. 927.—930.

²⁾ § 1311. in n. avstr. obč. drž. zak.

³⁾ Čl. 923. in n. in 570. in n.

⁴⁾ Čl. 456., 779., 780. odst. 2. in dr.

sprežnik ne hotel izpolniti pogodbe iz gole hudobije, se njiva poorje in zaseje ob troških zamudnika, ki se vrh tega še ka-
znjuje z zaporom 2—8 dnij ali s 25 udarci (§ 378. lit. b).

Telesna kazen odpravila se je z zakonom z dne 11. de
cembra 1873. l.¹⁾

Dr. Supan.

¹⁾ Dolžnost mi je izreči g. Adalbertu Sheku, sodnemu nadsvetniku
pri vrhovnem sodišči v Sarajevu, in g. Viljemu Graberju, vječniškemu taj-
niku kr. banskega stola v Zagrebu, najprisrčnejšo zahvalo na ljubeznivosti,
s katero sta blagovolila podpirati me pri poizvedovanji in donašanji gra-
diva za ta članek.

Kako se morejo napraviti, kolikor se dá, pravične kazenske razsodbe.

Spisuje dr. Fran Oblak.

(Dalje.)

Vsi napor države, ki ima biti ščit pravice, da se torej po
njenih zakonih pravično sodi, so sami na sebi upravičeni in treba
le, da država skrbi, da pokaže in ukaže način, kako naj spo-
znavalni sodniki pridejo do izpoznanja in do zavesti dejanske
resnice v zadevah, o katerih imajo soditi in razsojevati.

Do sedaj sem v glavnih potezah le omenil dejstva, da naš
kazenski pravdni red skrbi za to, da toliko sodniki ex professo
(sodniki-uradniki) in ljudski sodniki (porotniki) imajo priti osebno
in neposredno do izpoznanja resnice, in sicer sodniki ex professo
(s. uradniki) zaradi tega, ker morajo ali sami v razsodbah iz-
reči, kaj je prav in kaj ni prav, ali pa morajo ljudske sodnike
(porotnike) v stan pripraviti, da oni pridejo tudi sami do osebne
zavesti dejanske resnice, ker iz lastnega osebne prepričanja
imajo pri končnih razsodbah izreči svoj „kriv“ ali „nekriv“. Ose-
bna zavest resnice, ki jo ima imeti sodnik ex professo (s. uradnik), mora postati tudi osebna
zavest ljudskega sodnika (porotnika), ki gledé zavesti resnice mora biti v popolni enakosti s
sodnikom-uradnikom.